

POUL GEORG LINDHARDT
12. december 1910 – 26. september 1988

Poul Georg Lindhardt

12.12.1910-26.9.1988

Professor, dr.theol. Poul Georg Lindhardt døde 26. september 1988, 77 år gammel. Han var professor i kirkehistorie ved Aarhus Universitet 1942-80 og hørte med til grundlæggerne af det teologiske fakultet.

Lindhardt var født i Næstved, men voksede op i Odense, hvortil hans rastløst arbejdende far flyttede i 1913. Hjemmet, som Lindhardt selv har givet et henrivende billede af i sin erindringsbog »Sådan set ...« (1981), var præget af sammenhold og økonomisk sans parret med en mild Indre Mission. Han blev student 1928 fra Odense Katedralskole, og på baggrund af miljøet i hjemmet stod det allerede meget tidligt klart for ham, at han skulle være teolog og siden præst og efter planen indimellem KFUM-sekretær. Det sidste blev han aldrig, men han sluttede sig i København til bevægelsen og Studenterforbundet og oplevede der den navnkundige paladsrevolution. Det prægede ham for livet, at han var nogle år yngre end de tidehvervske koryfæer (N. Heje og K. Olesen Larsen); han overtog kun forsigtigt teologiske synspunkter fra Tidehverv og den dialektiske teologi, men tog til gengæld markant afstand fra bevægelsens førere, hvis selvsikkerhed stødte ham.

Under studiet ved det teologiske fakultet knyttede Lindhardt sig især til kirkehistorikeren Oskar Andersen, der havde indført de erslevske principper i sit fag. Under hans øvelser over dansk pietisme vakte Lindhardts interesse for københavnergækkelsen i 1730'erne, der blev udgangspunkt for hans første videnskabelige afhandling (Kirkehistoriske Samlinger, 6. række, bind 1 (1933-35) og for den lille bog »Konfirmationens Historie« (1936).

Umiddelbart var der ikke mulighed for en videnskabelig karriere; i 1934 blev Lindhardt teologisk kandidat 23 år gammel og blev efter aldersdispensation ordineret til hjælpepræst hos sin svoger i Gislev på Fyn, og fra den tid indtil 1980 var Lindhardt ved siden af alt andet tillige en flittigt fungerende præst. I 1936 fik han et større legat til sit disputatsprojekt om pietismens gennembrud i Norge – støttet af professorerne Torm, Nørregaard og Oskar Andersen, der allerede på det tidspunkt fandt, at han ville være en mulig kandidat, hvis en lærestol i kirkehistorie oprettedes ved det unge universitet i Århus. Rejsen til Norge blev starten på en livslang kontakt med norsk kultur, kirkeliv og teologi. Siden fik han mulighed for en længere rejse til kontinentet og til England med henblik på en bredere orientering i pietismens historie. I 1937 fik han universitetsjubilæets legat på 3.000 kr. årligt i 3 år. Disputatsen om nordmanden, der endte som Sjællands biskop, »Peder Hersleb I«, blev færdiggjort i 1938 og forsvaret i 1939. Den 28-årige dr.theol. blev mødt med anerkendelse, men også med kritik (fx fra Bjørn Kornerup, der var specialist i 16. og 17. århundrede). Disputatsen om Hersleb er baseret på omhyggelige arkivstudier og demonstrerer den akribi, der sidenhen prægede Lindhardts videnskabelige indsats som kirkehistoriker. En kommen-

teret udgave af Peder Herslebs forslag til en gudstjenestereform blev Lindhardts sidste videnskabelige indsats i 1986 (»Kirkeritualet og Pietismen«).

Da det store legat slap op i 1941 måtte han slå sig igennem som undervisningsassistent og hjælpepræst i København og Århus. Han søgte at kvalificere sig bredere med den lille bog »Danmark og Reformkoncilierne« (1942), men professoratet var langt fra sikkert; som han selv sidenhen sagde: »Om man bliver professor, beror på rent held: man skal være eneste mulighed i rette øjeblik!« Det blev han også, da den højt kvalificerede Bjørn Kornerup, der nogle år forinden var blevet vraget til fordel for Hal Koch, ikke var interesseret i at emigrere til provinsen. Fra 1. august 1942 blev Lindhardt udnævnt til professor i Århus.

Han så det som en af sine første opgaver at udfylde et hul i eksamenspensum med »Den nordiske Kirkes Historie« (1945), der er præget af forfatterens lærdom, men som lærebog var den vanskelig at bruge på grund af den karakteristiske lindhardtske telegramstil. Dette lettedes i de følgende udgaver, hvor Jakob Balling også tog sig af den første halvdel om middelalderen. I øvrigt blev Lindhardt mere og mere optaget af forholdet mellem teologi og psykologi i bl.a. i fortsættelse af sine studier i pietismen. I et skarpt opgør med vækkelsesbevægelsernes og liberalteologiens dyrkelse af de store, inspirerede personligheder ville Lindhardt atter gå til kilderne og diskutere samspillet mellem den enkelte persons psykiske konstitution og de samtidige historiske begivenheder. Hermed skabte han med sin eminente personalhistoriske viden og sine omhyggelige arkivstudier epoke i den kirkehistoriske forskning. Respekten for den enkelte personlighed i konflikten med de dominerende religiøse retninger var også bestemt af hans egen ungdoms erfaringer. Kirkepolitisk stod han vagt om folkekirkens rummelighed og den enkeltes ret til med sin kirstendomsopfattelse at være i denne kirke. Derfor blev hans kirkehistoriske hovedværk den store bog om Morten Pontoppidan (1950-53), hvor netop Pontoppidans folkekirkelige syn i opgøret med de magtfulde kirkelige bevægelser blev belyst på usædvanlig intens måde. I forlængelse heraf udsendte Lindhardt en serie personalhistoriske værker, to Grundtvig-biografier (1951 og 1964), »Holmens Provst, Thomas Skat Rørdam« (1969), »Fem Aalborg-Bisper« (1954), brevvekslingen mellem bisperne J. Swane og H. Stein (1958), brevene fra F.C. Krarup til Lyder Brun (1960) og de to årgange Grundtvig-prædikener »Konfrontation (Grundtvig og Kierkegaard)« (1974) og »Regeneration« (1977) med omfattende samtidshistoriske noter og kommentarer.

Lindhardts udnyttelse af breve og arkiver skabte debat og protest, fordi mange af de fremlagte oplysninger berørte nutiden. Endnu større opmærksomhed vakte han, da han i løbet af 1940'erne begyndte at interessere sig for forholdet mellem teologi og sociologi med tesen om, at vækkelsesbevægelser kun slår igennem i forbindelse med ændringer i samfundsstrukturen. Inspirationen kom til dels fra Hans Jensens afhandling »Brud og Sammenhæng i Dansk Aandsliv efter 1864« (1943). Da Lindhardt begyndte at offentliggøre sine studier, udløste det en heftig protest bl.a. fra Indre Mission mod Lindhardts »materialistiske historieopfattelse« – en protest, der førte til, at formanden, Christian Bartholdy, i 1948 kaldte det århusianske fakultet for »en røverkule« med det resultat, at der næsten ikke kom nye studerende i september 1948. En samlet og hurtigt skrevet fremstilling

udsendte Lindhardt i 1951: »Vækkelser og kirkelige Retninger i Danmark« (nye og reviderede udgaver i 1959 og 1978), der vakte furore og modsigelse i både teologiske og kirkelige kredse. Bagefter må man vistnok indrømme, at Lindhardt med sin karakteristiske ironiske udtryksform kom til at urgere sin tese en smule. I grunden drejede det sig atter om *samspillet* mellem vækkelsesbevægelserne og bestemte sociale og økonomiske faktorer. Lindhardt har utvivlsomt ret, når han siger, at denne bog blev et incitament for den følgende omfattende forskning vedrørende vækkelsernes historie, som bl.a. Anders Pontoppidan Thyssen har stået for.

Lindhardts forskning udmøntedes i større kirkehistoriske fremstillinger i »Kirken igår og idag« (1955), det 20. århundredes danske kirkehistorie, og i tematisk bestemte værker som »Stat og kirke« (1960 og 1967), »Hovedesstrategi« (1958) og »Dansk kirkekundskab« (1979). Endelig blev han hovedleverandør til det store standardværk »Den danske Kirkes Historie«, hvor han skrev bind VII om 1849-1901 (1958), bind VIII om 1901-65 (1966) og om senmiddelalderen og den danske reformation i bind III (1966), hvoraf dele i bearbejdet form senere udsendtes på tysk i »Skandinavische Kirchengeschichte seit dem 16. Jahrhundert« (1982) og »Kirchengeschichte Skandinaviens« (1983).

Lindhardts flid var legendarisk. Bibliografien over hans forfatterskab, som Ketil Boesen sammen med Carsten Bach-Nielsen og Knud Ottosen udsendte i 1980, omfatter 2.487 numre. Han var en flittig bidragyder til samleværker og periodica. Med talrige anmeldelser og kronikker tog han alsidigt stilling til faglige og alment kulturelle og kirkelige problemer. Han aftjente med nogen utålmodighed sin værnepligt i talrige faglige og kirkelige kommissioner og udvalg. I debatten spillede han en helt afgørende rolle og var både frygtet og elsket. Op til 1970 var han utvivlsomt den kendteste teolog i Danmark og var dermed på afgørende måde med til at fremhæve universitetsteologiens betydning.

Som underviser gjorde Lindhardt sig stærkt og dygtigt gældende, både når det gjaldt det almindelige undervisningsstof, og når han i øvelser behandlede sine mærkesager. En lang række studerende blev sat i gang med studier på forskellige planer. Han krævede meget af sine studerende. Slendrian blev ikke tålt, for flid og udholdenhed krævede han både af sig selv og af andre. Som vejleder var han enestående; sin kolossale viden delte han generøst med alle, der kom til ham, og han vågede ikke skinsygt over, hvad oplysningerne skulle bruges til. De »svage« studerende støttede han med en næsten sjælesørgerisk omsorg. For mange blev han en faderskikkelse, og han holdt med stor trofasthed kontakten vedlige med dem. Lindhardt udnyttede selv breve i sin forskning; han var selv en af de sidste gammeldags brevskrivere (telefonen brugte han kun til kort besked), og med den præcision, hvormed han selv holdt orden på sin brevveksling, må den være den bedste kilde til forståelsen af dansk kirkehistorie i sidste halvdel af 20. århundrede.

Lindhardt hørte nok til det teologiske fakultet, men opfattede sig selv som historiker og prædikant. Han udsendte 6-7 prædiken- og artikelsamlinger. Det kommer ikke hans universitetsvirksomhed ved og dog: ganske vist blev han ikke – og det var bevidst – officiel studenterpæst, men under hans lange prædikanttid i Vor Frue Kirke i Århus sad studenter og lærere under hans prædikestol. Her

udvikledes hans usædvanligt klare sprogform med den stilfærdige humor og den undertiden ætsende ironi med tydelig påvirkning fra Kierkegaard og i de sidste år fra Grundtvig. Hans holdning her var den samme som i forskningen: han spidde med præcision alle de kulturelle, teologiske og kirkelige magthavere og deres hovmod for de svages og de partiløses skyld. Den berømte strid om »det evige liv« i 1952 ff er det bedst kendte vidnesbyrd herom. »Havde jeg ikke også været præst, havde jeg ikke holdt ud som professor de sidste 10 år«, sagde han engang. Tilstandene efter styrelsesloven i 1970 behagede ham ikke, og man måtte med beklagelse se, at han i de sidste år ved fakultetet holdt sig i baggrunden. Til gengæld blomstrede hans forskningsvirksomhed lige til hans død.

P.G. Lindhardt dannede ikke skole hverken som forsker eller prædikant. Dertil var han for speciel. Derfor savnes han desmere.

Christian Thodberg